ЧС(Чув)
К Т76
709-к

А. Т. ТРОФИМОВ

БУКВАРЬ

ЧӐВАШГОСИЗДАТ • ШУПАШКАР
1946

Национальная библиотека ЧР

k-000709

СРОК ВОЗВРАТА

КНИГА ДОЛЖНА БЫТЬ
ВОЗВРАЩЕНА НЕ ПОЗЖЕ
УКАЗАННОГО ЗДЕСЬ СРОКА

Колич. пред. выдач

Кф
4С(Ч-Ув)
К. Т76

А. Т. ТРОФИМОВ

БУКВАРЬ

409-к

Чăваш АССР Çутĕç министерстви çирĕплетнĕ

14-мĕш ИЗДАНИ

ЧĂВАШ АССР ГОСУДАРСТВО ИЗДАТЕЛЬСТВИ
Шупашкар — 1946

ПРОВЕРЕНО
20 16 АВГ 2017

709-к

Чувашская
Республиканская
БИБЛИОТЕКА
им. М. Горького

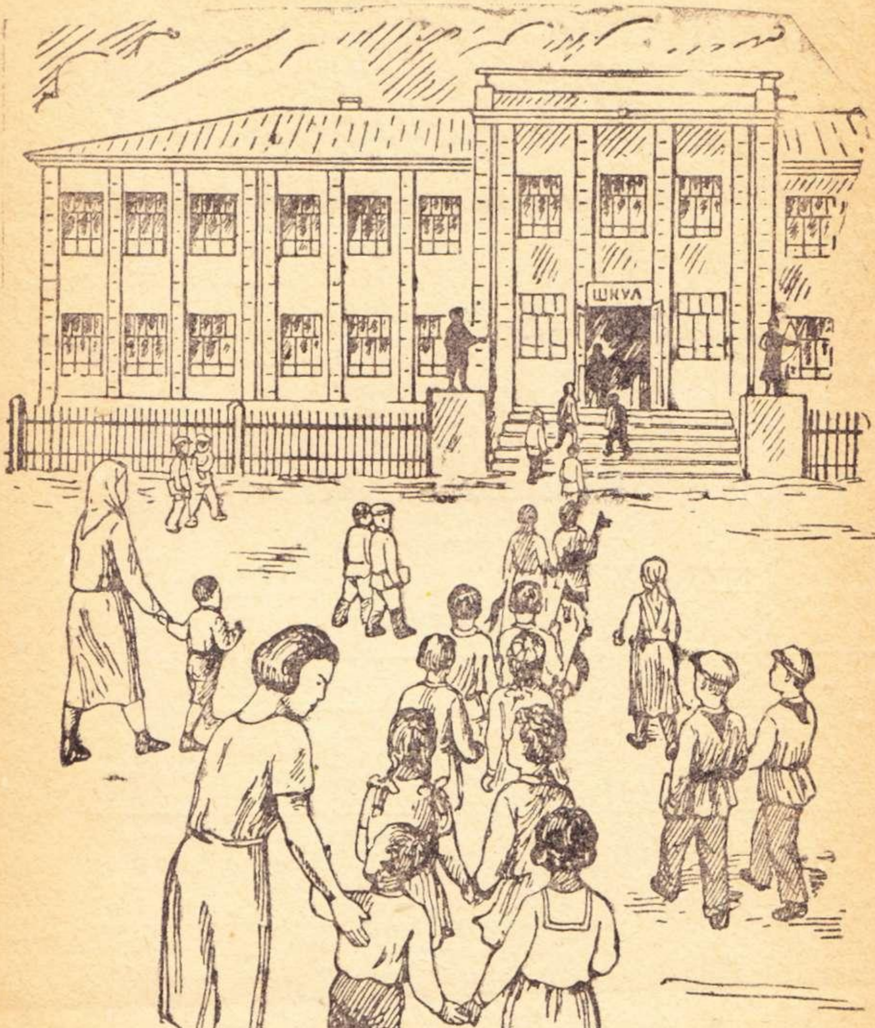
ШКОЛА

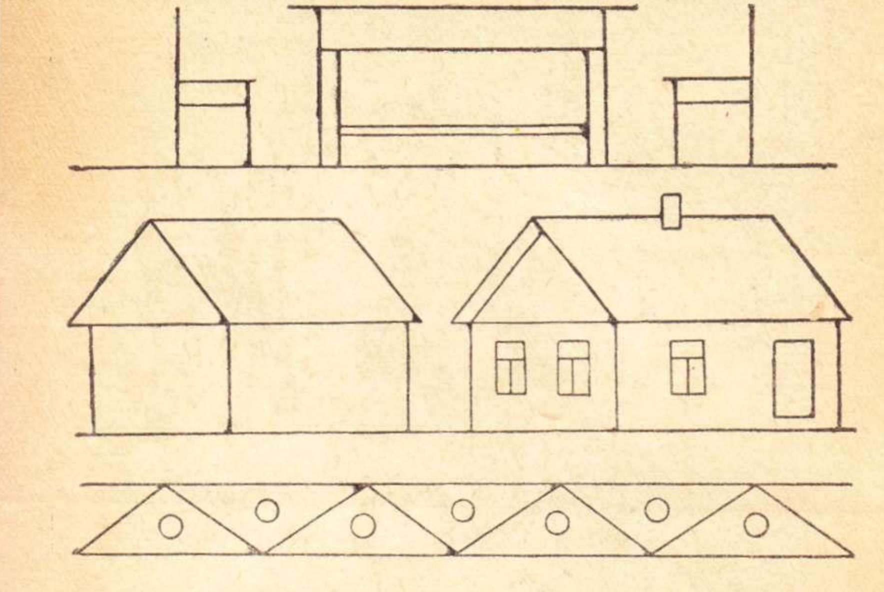

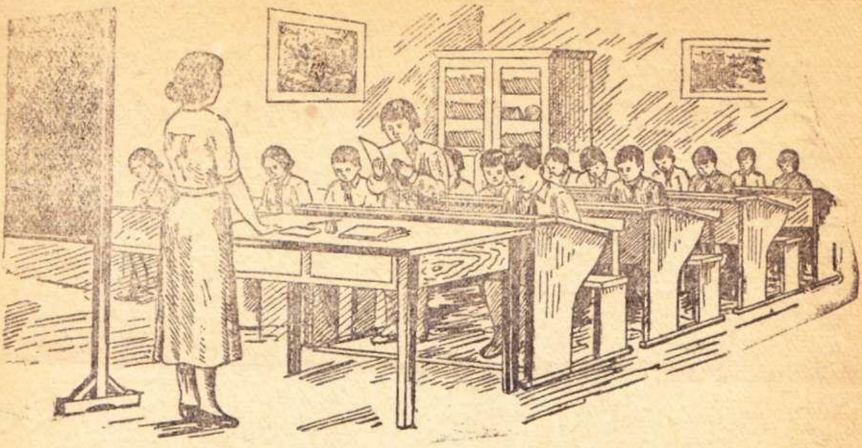

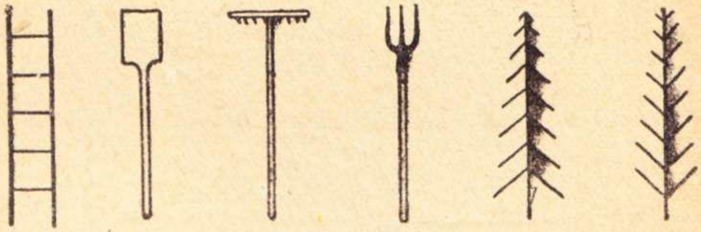

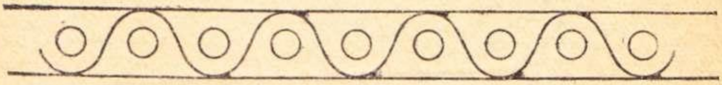

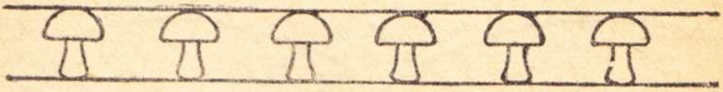

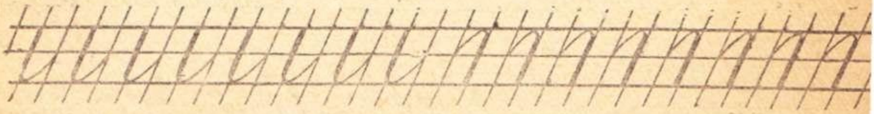

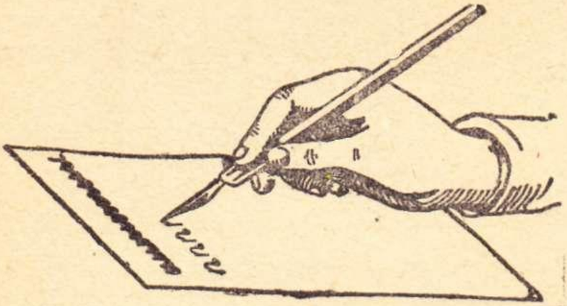

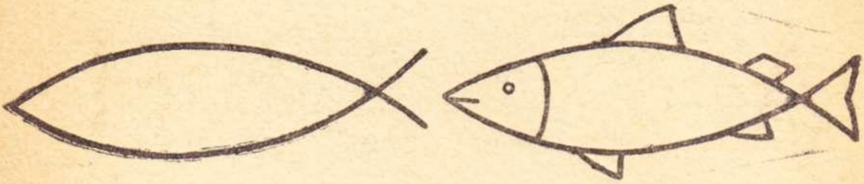

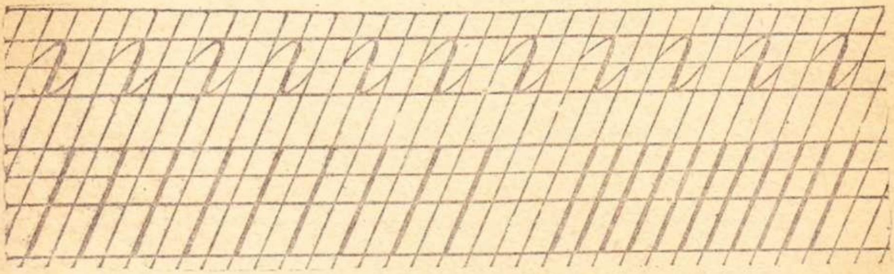

А Н

А Н

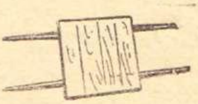 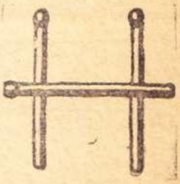

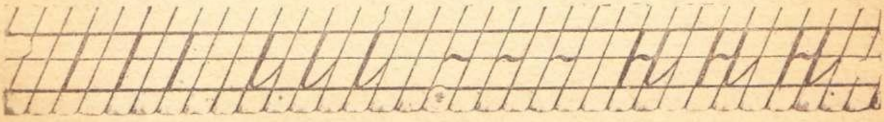

НА

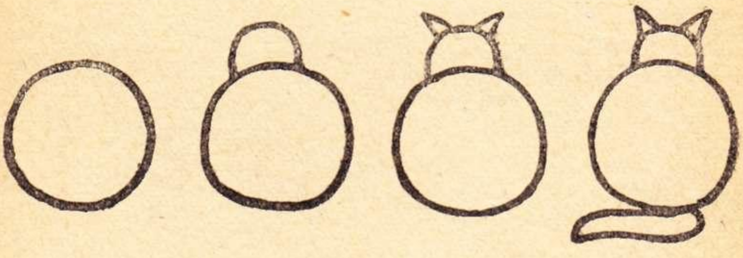

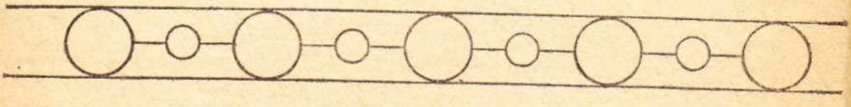

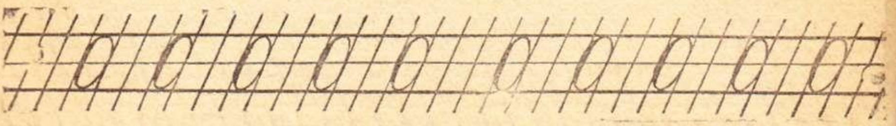

Аа

ан

на

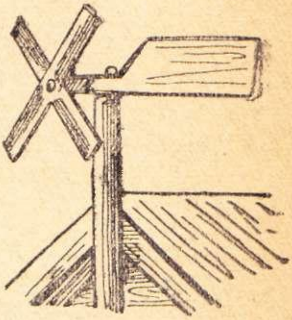

Ан—на

Анна

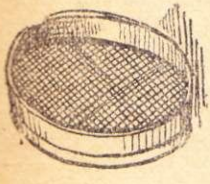

а *а*

а а а а ı ı ı ı а а а

н а на на, ан ан

У у

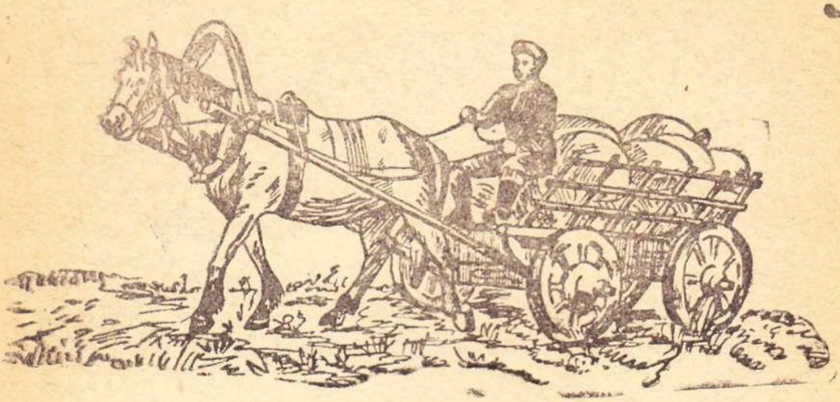

Ну!
Ну—ну!

ун

ну

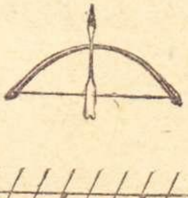

у

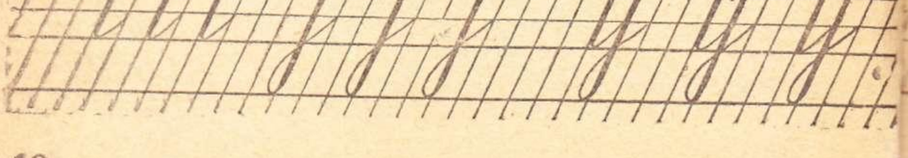

Ау!

Ау, ау!

У-а, у-а.

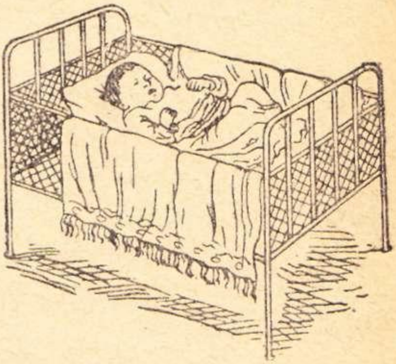

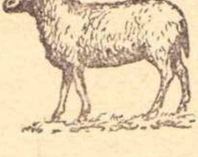

а у ау ау уа

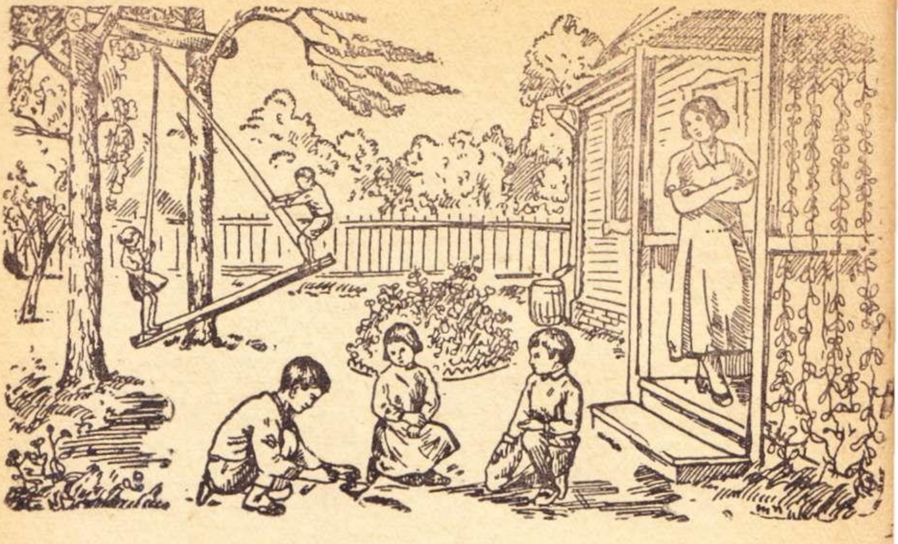

Ух, ух! Хх

ух	ха
ах	ух

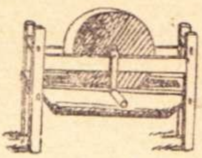

х

э э э э э с с с с с

х х х х ах ух

Рр

хур хуран

хур	ху-ран	ху ⟨ ра
ху-ра	ху-ра	ху ⟨ ран
ху-ран	у-ра	

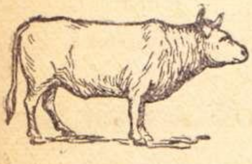

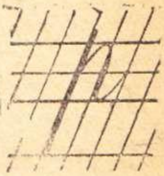

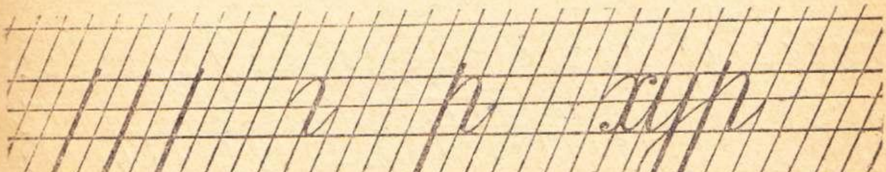

Мм

у-рам

хум

ар-ман

Ар-ма-на.

Ан ман.

Ар-ма-на ан.

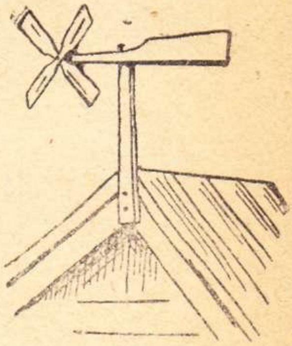

л м арман

К к

рак кук-кук

рак	кур
ку-рак	кун

Курак.

Ак курак.
Ку хура курак.
Хура курак.
Раман, курак кур.

К

к курак

Тт

та-ка ту-рат

ту-та	ту-рат	хут
ту-ра	ту-рам	хурт

Хура така.
Така картара.

ту-та	та-ка
ту-на	та-кан
тук-мак	та-ка-на

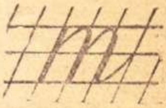

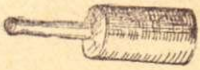

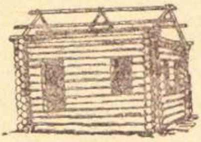

П п

пу-ра
пу-кан
хап-ха
хуп

пу-кан пу-ра

пу-ху	ур-па	ка-пан
пу-ра	ура-па	па-так

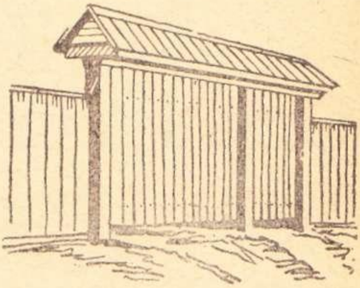

Хапха паха.
Хапха хуп.
Урама тух.

Пу — ра
Пу — кан

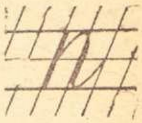

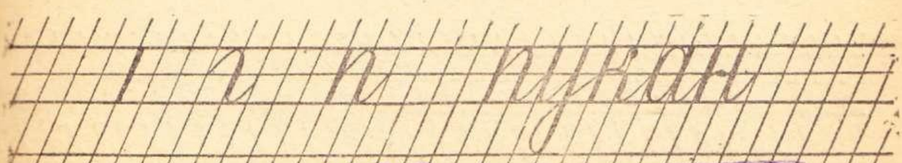

709-к
Чувашская Республиканская БИБЛИОТЕКА им. М. Горького

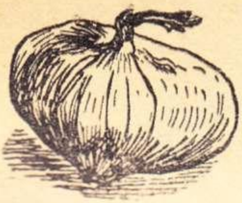 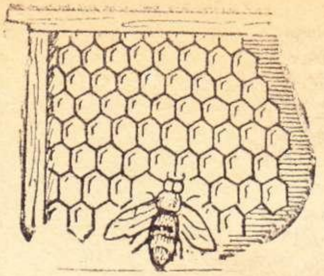

Сс

су-хан ка-рас

су-ха	ка-су	кас	ка-рас
су-хан	пу-су	сас	ка-сас

Ак карас.
Карас кас.
Сахар, сухан пух.
Мана сухан пар.

су — ха, хан | ка, пу — су

с

с с с сухан

Ы ы

ых-ра

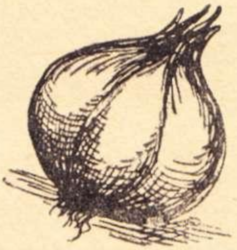

ы-ран

хыр ых-ра

хыр	тыт	тат
пыр	сыр	кат

Тарас, хыр кас.
Ура сыр.
Армана пыр.
Ыран ыхра пух.

хы .	ых . .	ты .
пы .	ыра .	та .

ы ь ı и ы ыхра

Ш ш

ы-раш

аш

ку-шак	каш-та	пуш-мак
кур-шак	пак-ша	сук-мак

Ку ыраш.
Таса ыраш.
Таса ыраш акар.

. . па

ку . ак   пак . а

ш Ш

ш ш ш ш ыраш

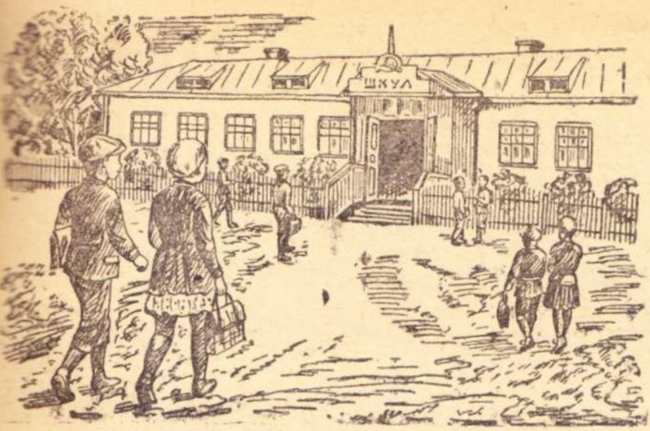

Лл

шкул
пыл

шкул	пыл	ул-ма
ла-ша	кул	кал-та

Шкул.

Шкул таса. Анна шкулта.

Сашук та шкулта.

Анна, мала лар.

Раман, халап кала. *Л л*

Сашук шкулта

ул-ма	пыл	шал-та
сал-ма	кул	тул-та
са-лам	ху-ла	лут-ра

Акара.

Лаша акара.
Ула лаша акара.
Сар лаша та акара.
Хура лаша картара.
Лука, лашана апат пар!

шку .	у . ма	. аша
пы .	са . ма	. апка

Л

Л л Л Лука

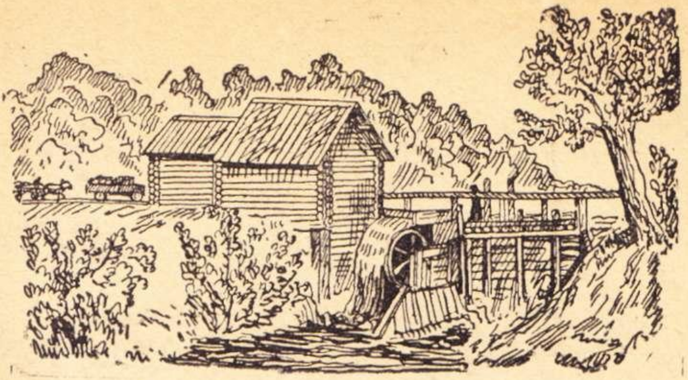

Арман.

Ак арман.

Армана ыраш антар.

Ыраша алама ан ман.

Аласан ыраш таса.

пука .	ыра .	арма .	хап . .
така .	шку .	Рама .	хала .

ар
лар — ман
Ра

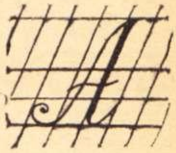

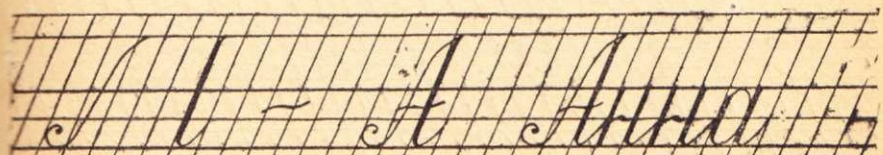

Ă ă

пу-лă а-тă

ут-ă	шă-на	су-рăх
ты-рă	хă-на	ту-рăх
ты-лă	хă-ма	ку-рăк

Тарас.

Тарас пулă тытнă.
Пулă пысăк пулнă.
Аран туртса кăларнă.
Лука ăна пулăшнă.

ă Ă

Лука пулă тытнă.

Сашук пăшал тунă.
Ак пăшал.

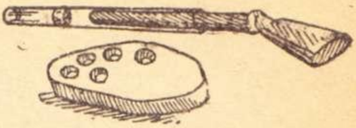

Раман.

Раман урама тухнă.
Урана атă тăхăннă.
Раман шăнман.
Анна, сăхман тăхăн.
Сăхман ăшă.

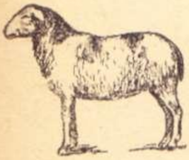

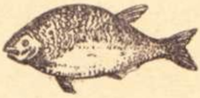

су . . .   пу . .   п . шал

су — рăх, хăр, хал

пу, су, ху — лă

Анна шăнман.

Вв

шыв

лав

вăр-ман

вă-кăр

Вăрман.

Вăрман аслă. Вăрманта хурăн, ăвăс сахал мар. Унта хурама та пур.

сă-вă	вак
са-ва	кă-вак
са-вăл	кă-вар

в в В

Шыв тăрă.

Павăл.

Павăл сывмар выртнă. Ăна шатра тухнă. Павăла пăхма тухтăр пынă.

Тухтăр ăна урама тухма хушман. Павăл тухман.

Павăл сывалнă.

Сывлăхлă пул.

Шăла таса тыт. Аллуна, уруна та таса тыт. Сывлăхлă пул.

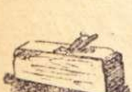

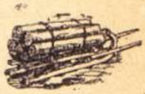

са.а са.ăл .ăкăр ла.

Шăла таса тыт.

Ии

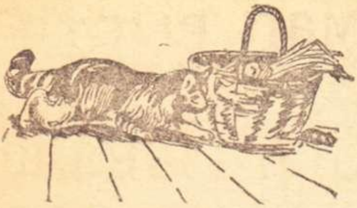

шă-ши

Иван

ир	хир	тир	выр
ил	вир	сир	вир
иш	пир	кил	хир

Кушакпа шăши.

Кушак шăп выртнă. Шăши ăна курса савăнса ларнă. Кушак тăнă та ăна тытнă.

И и К Кушак
шăши тытнă.

Иванпа Марук.

Марук кушак пулнӑ.

Иван шӑши пулнӑ.

Кушакӑн шӑши тытмалла.

Шӑшин кушакран тармалла. Марук Ивана кап тытнӑ.

И и

Иванпа Марук.

Ее

се-хет пу-ка-не

ат-те	ви-те	пар-не
ан-не	вит-ре	сер-те

Пукане.

Лисукăн пукане пулнă.
Пукани хитре пулнă.
Лисук ăна аван пăхнă.
Таса тумтир туса панă.

Ее

Атте. Анне.

Е-ле-на пи-леш

Е-ле-на	еп-ле	и-лем
Ле-на	е-ри-пе	ки-лем

Елена.

Елена сăвă вуланă.
Ира ăна итлесе ларнă.
— Елена, ан васка. Ерипе вула!
Елена ерипе вуланă.

е Е Елена сăвă
каланӑ.

Çç

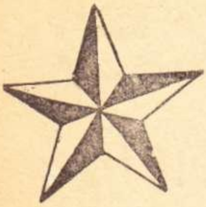
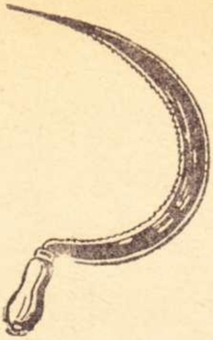

çăл-тăр   çур-ла   çыр-ла

ça-ва	çă-нăх	куç	çар
ça-ран	çă-мах	пуç	вăр-çă

Çурлапа мăлатук.

Хутран çурлапа мăлатук турăмăр. Тата çăлтăр касса кăлартăмăр.

Çурлапа мăлатука класа çапса хутăмăр.

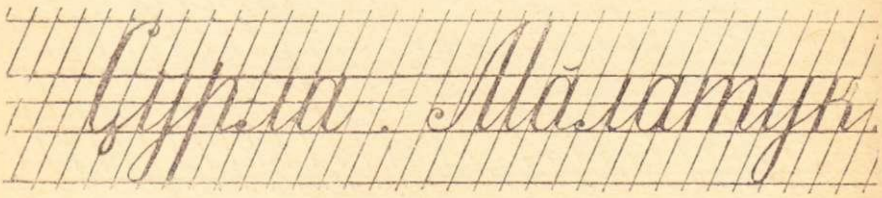

ă-вăс	шăл	сă-мах	ка-сă
ы-вăç	çăл	çă-мах	ка-çă

ăвă .	ка . .
ывă .	ка . .
. . мах	шă .
. . мах	çă .

Уçăп.

Канмалли кун пулнă. Уçăп пăшалпа вăрмана уттарнă. Унпа Хураçка пынă.

Уçăп ăсан курнă. Хураçка малта пынă. Ăсан унтан хăраса тарнă. Уçăп киле пушах тавăраннă.

Уçăп ăсан курнă.

Ĕĕ

ĕ-не

ти-лĕ

ти-лĕ	сĕ-лĕ	ĕ-лĕк	тĕ-рĕ
ки-лĕ	çĕ-çĕ	çĕ-лĕк	кĕ-рĕ
тĕ-рĕ	сĕ-тел	çе-рем	тĕр-лĕ
çĕ-рĕ	çĕ-мел	сĕ-рĕм	хĕр-лĕ

Ĕне.

Пирĕн хĕрлĕ ĕне пур. Вăл питĕ сĕтлĕ. Пире анне кашни кунах сĕт çитерет. Сĕтрен турăх та тăватпăр.

ĕ Ĕ

Сĕтлĕ ĕне.

Чч

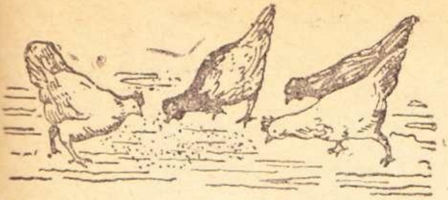

чăх-сем

ха-чă

чă-рăш	ча-как	чĕ-лĕ
чă-лан	ча-кан	чĕл-хе
чус-та	чĕ-кеç	чĕ-ре
ха-чă	ка-ча-ка	чĕр-не

Ч ĕ к е ç.

Чĕкеç, чĕкеç, чĕкеçĕм,
ларса канма пĕлмерĕн,
кунĕпе апат пуçтартăн,
ачусене çитертĕн.

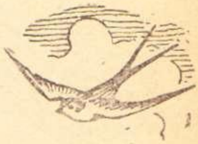

. ăрăш

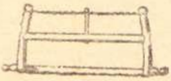

пă . кă

ка . ака

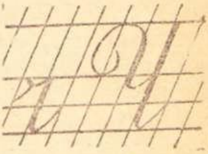

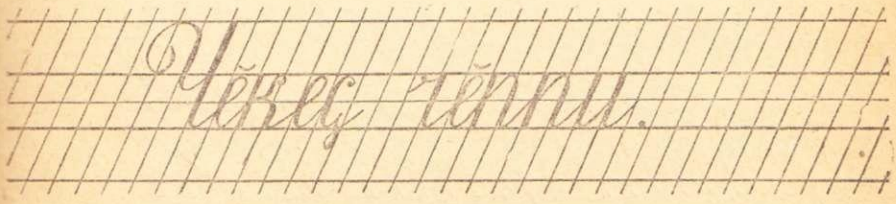

Ээ

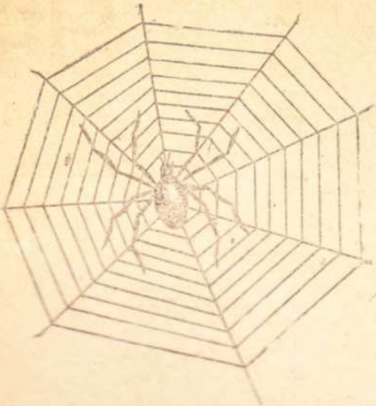

э-реш-мен

э-пĕ	э-пир	э-тем	эр-не
э-сĕ	э-сир	э-мел	пар-не

Шăнапа эрешмен.

Эрешмен пĕрене хушăкĕнче пытанса ларнă. Пĕр шăна вĕçсе пынă та пĕрене çине ларнă. Унччен те пулман, эрешменĕ сиксе тухнă. Шăна вĕçсе тарнă.

Алăсăр—пир тĕртет.

Мĕн вăл?

эр . .	. пир	. тем
пар . .	. сир	. мел

Э э

Шăнапа эрешмен.

Автан.

Автан хура ураллă, хĕрлĕ çĕлĕклĕ, куçĕсем сиксе тухас пек, сăмси кукăр.

Пĕрре эпĕ ун патĕнчен иртсе пыраттăм. Вăл çуначĕсене çапрĕ те, çăварне карса: ки-ки-рик! терĕ.

Автан тус.

Автан тус, автан тус!
Хĕрлĕ çĕлĕк, çуллă пуç.
Мĕншĕн ытла ир тăратăн?
Мĕншĕн хытă кăшкăратăн?
Мана ирех вăрататăн.

Автан авăтрĕ. Тул çутăлчĕ. Çынсем ĕçе тытăнчĕç.

Автан хĕрлĕ çĕлĕклĕ.

Йй

йы-тă

ка-йăк	йыш	вă-йă	уй
хă-йăр	йă-măк	вăй	пай

Кашнин хăйĕн ĕç.

— Улай, вула-ха, çак кĕнекере мĕн çырнă?

Йытă кĕнекене шăршласа пăхрĕ те уттара пачĕ.

— Ман ĕç мар вăл кĕнеке вулас-си,—тет.—Эпĕ кил-çурт сыхлатăп, çĕрĕпе çывăрмастăп, вĕретĕп, вăрăсене, кашкăрсене хăрататăп,—тет.

й Й

Улай ăсла йытă.

Яя

ялав

кăсия

ялав

ял	яр	яв
ят	ха-яр	у-яв
я-нах	хă-яр	ту-я

Якурпа кăсия.

Якур кăсия тытнă.

Вăл ăна класа илсе пычĕ. Ачасем пурте пыра-пыра пăхрĕç.

Кăсияна эпир читлĕхе хупрăмăр. Эпир ăна апат паратпăр, шыв ĕçтеретпĕр.

Çуркунне çитсен, эпир кăсияна ирĕке кăларса яратпăр.

Я я

Якур кăсия тытнă

ЯС-ЛИ
НЯ-НЯ

Ва-ля	Са-ня	вы-ля	а-тя
Ва-ня	ня-ня	Ля-ва	а-ча

В а л я.

Валя пĕчĕк ача. Ирхине ăна амăшĕ яслĕне леçет. Яслĕре ачасене аван пăхаççĕ. Тутлă апат çитереççĕ. Унта вăйă, унта кулă.

Яслĕре няня.

Ва . .	Са . .	вы . .	ня . .
Ва . .	Ля . .	а . .	а . .

Ачасем яслĕре.

Оо

у-рок
пе-ро

О-ля	пе-ро	кро-лик
Ко-ля	пи-о-нер	у-рок

У р о к.

Урок пуçланчĕ. Ачасем класра ларaççĕ. Пĕрремĕш урокра вĕсем шутларĕç. Иккĕмĕш урокра вуларĕç. Картина турĕç, сăрларĕç.

Переменăра вылярĕç. Унтан çырма тытăнчĕç.

Пурте лайăх çыраççĕ.

о О

пи . нер пер . кр . лик

Оля перо илнĕ.

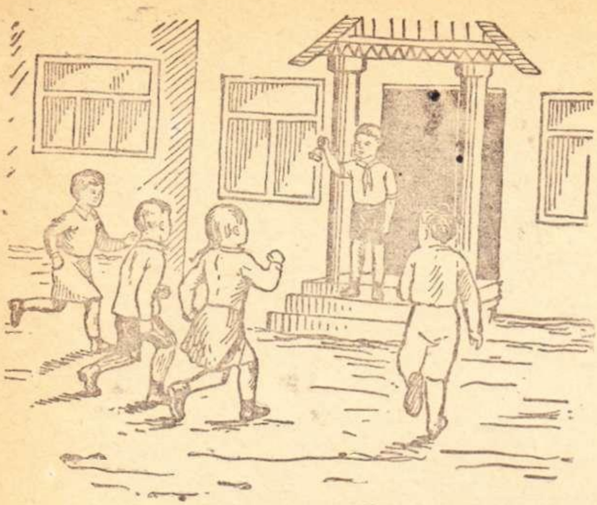

Зз

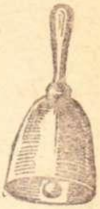

ЗВО-НОК

Колхоз.

Пирĕн колхозăн тырă тулăх. Унăн машинăсем нумай.

Колхозăн лашисем вăйлă. Унта тата ăратлă сыснасем, ĕнесем пур.

Кроликсем.

Пирĕн колхозăн кроликсем пур. Вĕсен тĕсĕ шурă, çăмĕ мамăк пек çемçе.

Кроликăн ашĕ тутлă.

З з З

Пирĕн колхозăн тырă тулăх.

Юю

ю-ман	юл-таш
ю-мах	ют
ю-рă	ка-ю
юр	хă-ю

Ю-рий. О-ля.

Юрий пионер. Оля пионерка. Юрий те, Оля та шкула каяççĕ. Шкулта вĕсем кĕнеке вулаççĕ, шутлаççĕ, çыраççĕ, юрăсем юрлаççĕ.

Юрий юрă юрларĕ. Оля сăвă каларĕ.

А-нюк	И-люш	Та-тюк
Ва-нюк	Па-люк	На-тюк

ю Ю

Юмах юман тăрринче,
эп хам сĕтел хушшинче.

Юрий юрă юрларĕ.

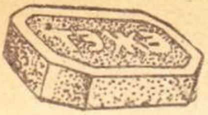

Ь

су-пăнь мă-кăнь

су-пăнь	Ал-тюк	ву-лать
мă-кăнь	Ва-нюк	çы-рать
халь	Са-нюк	юр-лать

Супăнь.

Ванюка амăшĕ супăнь илсе панă. Вăл питне те, мăйне те супăньпе çунă. Ванюкăн пичĕ те, мăйĕ те, аллисем те тап-таса пулнă.

Мăкăнь.

Мăкăнь çеçки çурăлсан,
килет пахча илемĕ.
Мăкăнь çеçки тăкăнсан,
каять пахча илемĕ.

ь

Мăкăнь çеçки.

На-тюк	ти-ха	у-тать	çи-ет
Та-тюк	ти-лĕ	чу-пать	си-сет
Хве-тюк	ты-лă	тур-тать	сĕ-нет

Тихасем.

Колхозăн тиха нумай.

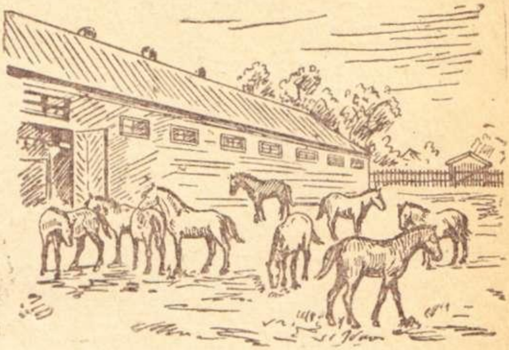

Тихасене Хветюк пичче пăхать. Вăл тихасене апат парать, шăварать, хырчăкласа тасатать.

Тихасем Хветюк пиччене палласçĕ. Ăна курсанах кĕçенесçĕ.

т.ха

т.лĕ

т.лă

т.мĕрçĕ

Хветюк пичче

тихасем пăхать.

Кĕркунне.

Ăшă çу иртрĕ. Сивĕ кĕр çитрĕ. Кăвак пĕлĕт хупланчĕ. Хĕвел тарса пытанчĕ. Çеçенхир çаралчĕ.

Йĕри-тавра пылчăк. Кайăксем кăнтăр енне вĕçсе кайрĕç.

Хир илемĕ каять,
сĕм вăрман çаралать.
Пĕрмай çумăр çăвать.
Вăл хăçан пулать?

Ăшă çу иртрĕ.

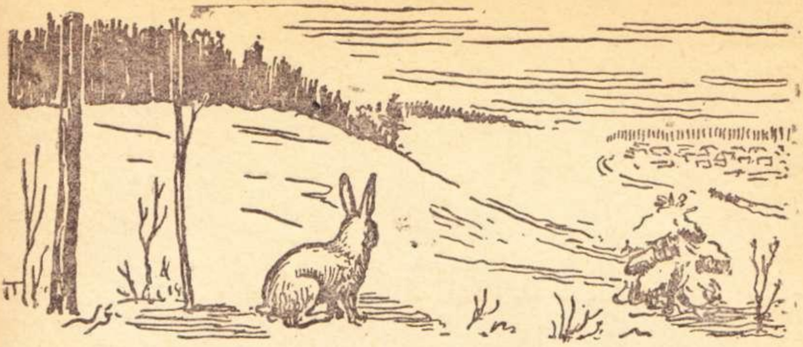

Хёл çывхарать.

Çанталăк сивĕтрĕ. Çĕр вăрăмланчĕ. Çырмари пĕвесем шăнса ларчĕç. Çие ăшă тумтир, пуçа çĕлĕк тăхăнма лекет.

Сайра-хутра юр çукалать. Хĕл çывхарать.

Хирсенче юр анчах.
Çырмара пăр анчах.
Сивĕтет аванах.
Вăл хăçан пулать?

Лапка-лапка юр çăвать,
мулкач сикет—йĕр тăвать.

Хĕл çывхарать.

Ӳ ӳ

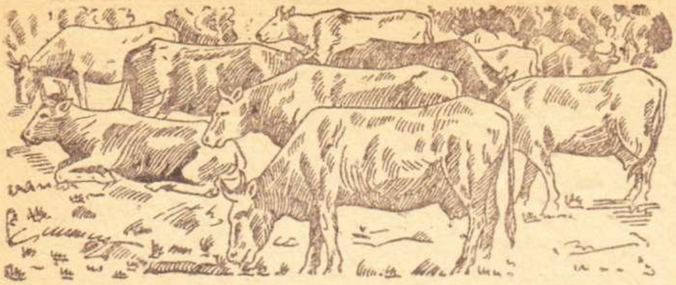

кӗ-тӳ

ӳп-ле

ӳп-ле	сӳ-ре	ҫӳ-хе	сӳс
ӳп-ре	хӳ-ре	ҫӳ-ҫе	ҫӳҫ

Кӗтӳ.

Пирӗн колхозӑн ӗне кӗтӗвӗ пысӑк. Ҫулла ӗнесем вӑрманта е улӑхра ҫӳреҫҫӗ. Шӑрӑх вӑхӑтра ӗнесене пӑван аптӑрататать. Ун чухне ӗнесене киле хӑваласа килеҫҫӗ.

ӳп — ле, ре | сӳ, хӳ — ре

ӳ Ӳ

Кӗтӳ. Улӑхра кӗтӳ ҫӳрет.

Кĕтӳ ачи.

Çемçе курăк çиййĕнче
путек сурăх сиккелет.
Хăй кĕтĕвĕ патĕнче
ача шăхличĕ калать.
Хырăмĕ пит выçнипе
ял еннелле пăхкалать.

Кампур.

— Кампур, эсĕ ăçта çӳрерĕн, кала-ха?

— Эпĕ хирте кĕтӳ кĕтрĕм. Ĕнесемпе сурăхсене сыхларăм. Халь киле чупса килтĕм. Сана курнипе хĕпĕртесе тăратăп.

Выльăхсен сасси.

Ĕне мĕкĕрет.	Автан авăтать.
Лаша кĕçенет.	Чăхă какалать.
Йытă вĕрет.	Кăвакал нартлатать.

Пӳрт.

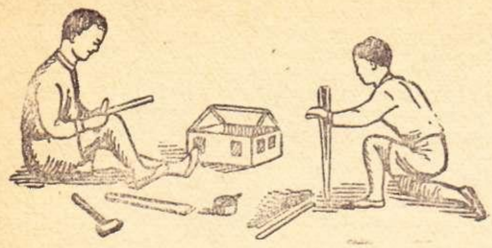

Иванпа Петĕр хăма татăкĕсенчен пӳрт тунă. Пӳрчĕн алăкĕ те, чӳречи те пулнă.

Шала вĕсем сĕтел туса лартнă. Вĕсем ăна юлташĕсене кăтартнă. Пурте савăннă.

Юрă.

Касрăм, касрăм вĕрене.
Турăм, турăм пĕрене.
Лартрăм, лартрăм шурă пӳрт.
Шурă пӳртре шур сĕтел.
Сĕтел çинче шур кулач.

Колхоз пӳлми хĕлле те, çулла та тулли.

Шурă пӳртре
шур сĕтел.

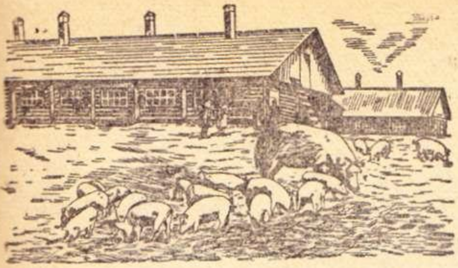

Фф

фер-ма
те-ле-фон

Ферма.

Пирĕн колхозăн ферма пур. Унта ăратлă сысна пит нумай.

Фермăри сыснасем самăр. Вĕсен çурисем шап-шурă.

Колхозăн сурăх ферми тата ĕне ферми пур. Фермăсен хапхи çине: **Ферма** тесе çырнă.

теле . он

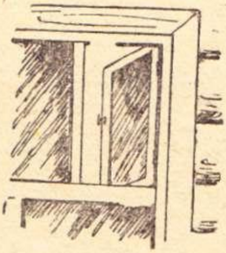

. орточка

ф Ф

Колхозăн ферма пур. Ферма.

Дд

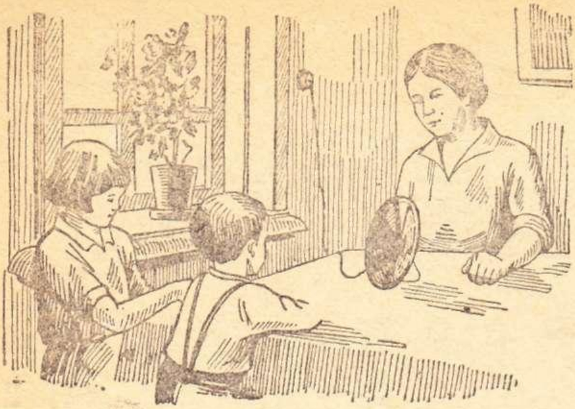

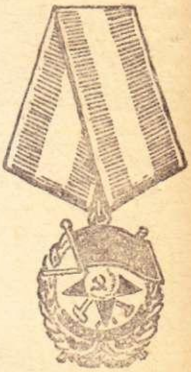

ра-дио

у-дар-ник | ра-ди-о
кол-хоз-ник | за-вод

ор-ден

Р а д и о.

Колхозра ра́дио, шкулта та радио. Пирĕн килте те радио пур.

Радио юрăсем юрласа кăтартать, çĕнĕ хыпарсем пĕлтерет.

П ĕ л.

Пĕри калаçать, иккĕн итлеççĕ, иккĕн пăхаççĕ. (Чĕлхе, хăлхасем, куççем.)

д д Д

Шкулта радио пур.

Бб

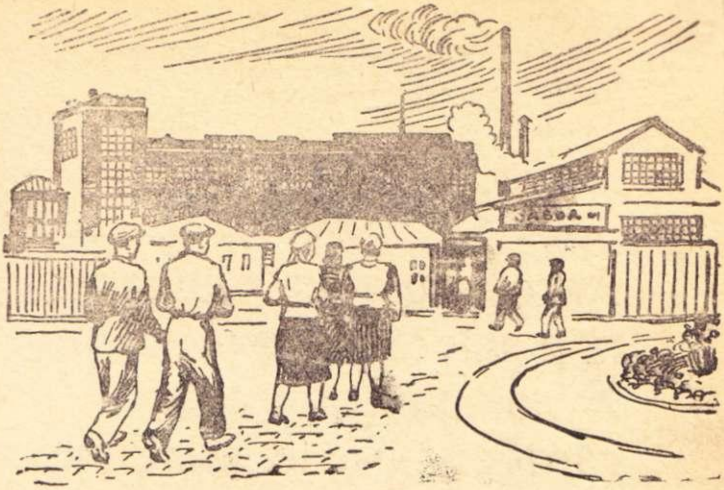

ра-бо-чи

Рабочисем.

Акă завод. Унта рабочисем ĕçлеççĕ. Унта мĕн чухлĕ рабочи! Арçынсем, хĕрарăмсем—пурте пĕрле ĕçлеççĕ!

Колхозра колхозниксем ĕçлеççĕ. Заводра тата фабрикăра рабочисем ĕçлеççĕ.

Рабочисемпе колхозниксем çирĕп çыхăну тытаççĕ.

б Б

Акă завод. Заводра рабочисем ĕçлеççĕ.

ав-то-бус
ав-то-мо-биль

Автобус.

Автобусĕ пĕр хашкарĕ,
пĕр вĕçтерчĕ çивĕччĕн.
Хула юлчĕ хыçала,
сăртсем хыçне пытанчĕ.

Автомобиль.

Автобуспа автомобиль лашасăрах чупаççĕ. Автомобиль çине те, автобус çине те çынсем ларса çӳреççĕ.

Сиктермелли урапа.

Сиктермелли урапа, йĕс ӳрече, лариччен ларассине пĕлмерĕм, ларсан анасси килмерĕ.

Автомобиль.

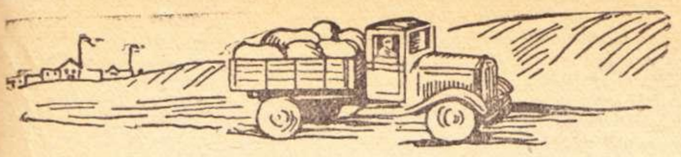

Гг

гру-зо-вик

бригада	грузовик
бригадир	килограмм

Грузовик.

Грузовик çине тавар нумай тиеме пулать. Халĕ колхозсенче те грузовиксем пур.

Пирĕн колхоз кăçал çĕнĕ грузовик туянчĕ. Халĕ пирĕн колхозра икĕ грузовик, пĕр автомобиль.

. рузовик

авто . ус

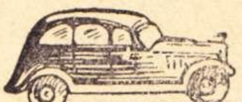

автомо . иль

Г г

Грузовик-машина.

Жж

де-жур-нăй
жур-нал
э-та-жер-ка

Дежурнăй.

Класра пирĕн дежурнăй пур. Вăл класри йĕркене асăрхать. Эпир ăна итлетпĕр. Вăл хушнине тăватпăр.

Черетпе эпир пурте дежурнăй пулатпăр. Класс доскине тасататпăр. Урок пĕтсен яланах форточка уçса хуратпăр.

Паян Павăл дежурнăй.

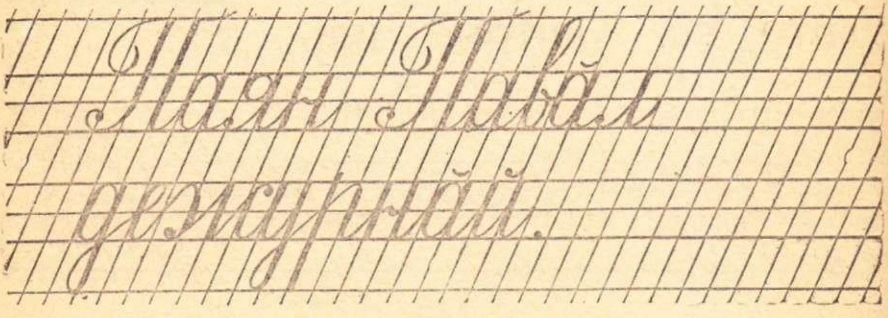

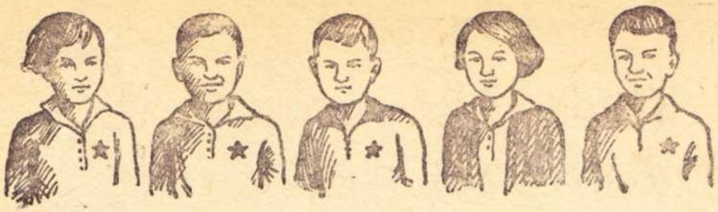

Тăрăшса вĕренетпĕр.

Эпир шкула кун сиктермесĕр çÿретпĕр. Кĕнекесене, тетрадьсене тирпейлĕ тытатпăр. Уроксене яланах аван вĕренсе пыратпăр.

Яланах асту.

Шкула таса, тирпейлĕ тумланса пыр.
Шкула урок пуçланиччен çит.
Звонок пулсанах класа ху вырăнна кĕрсе лар. Урок вăхăтĕнче учительтен ыйтмасăр класа кĕме те, класран тухма та юрамасть.

Учитель каласа ăнлантарнине лайăх итле. Вăл хушнине пурне те тĕплĕ, вăхăтра туса пыр.

Пионер юрри.

Танкăр танкăртатрĕ
параппан сасси.
Ян-янах янрарĕ
пионер юрри.

Юлхав Уртем.

Пирĕн Уртем час-часах
юлхавланма юрататъ.
Шкула каяс мар тесе,
чирленçи те пулкалать.
Хăш чух тата кунĕпех
йытăсене хăвалать.
Шухăшла-ха эс, Уртем,
ун пек ăçтан вĕренен?

Ĕçченпе юлхав.

Юлхав ача калать:
— Паян выльас-ха. Уроксене ыран та вĕренĕп,—тет.
Ĕçчен ача калать:
— Паян вĕренес-ха. Вылясса ыран та выльăп,—тет.

Ан ман.

Паян тумалли ĕçе ырана
ан хăвар.

Цц

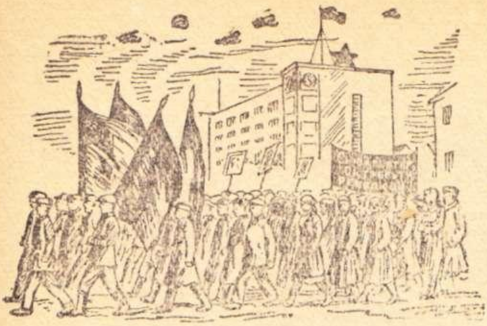

ре-во-лю-ци

циф-ра

Октябрь уявĕ.

Октябрьти революци уявĕ çитрĕ. Урам тулли çын утать. Эпир те хĕрлĕ ялав илтĕмĕр те урама тухрăмăр. Юрăсем юрласа урам тăрăх утрăмăр.

Урамра митинг пулчĕ. Унтан клуба кайрăмăр. Унта кино куртăмăр.

Октябрьти революци сывă пултăр!

. лав

. ăлтăр

. урла

ц Ц Цифра.

Владимир Ильич Ленин.

Владимир Ильич Ленин пĕтĕм ĕçхалăхĕн çулпуçĕ, аслă вĕрентекенĕ, çывăх тусĕ пулнă. Вăл ĕççыннисен пурăнăçне çăмăллатма тăрăшнă. Рабочипе хресчен ачисем аван пурăнччăр, пур ачасем те вĕренччĕр, тенĕ.

Эпир Ленин вĕрентнĕ пек пурăнатпăр. Ленин кăтартса хăварнине тăватпăр.

Ленин.

Иосиф Виссарионович Сталин.

Стали́н пӗтӗм ӗҫхалӑхне Ленин кӑтартса хӑварнӑ ҫулпа ертсе пырать.

Сталин — пӗтӗм ӗҫхалӑхӗн ҫулпуҫӗ, вӗрентекенӗ. Сталина пӗтӗм тӗнче пӗлет. Ӗҫҫыннисем Сталин юлташа чунтан юратаҫҫӗ. Сталин — аслӑ ҫарпуҫӗ, Совет Союзӗн Генерали́ссимусӗ.

Сывӑ пултӑр Сталин юлташ!

Сталин.

В. М. Молотов.

Н. М. Шверник.

Хĕрӳллĕ ĕç.

Çĕршыв хĕрсе ĕçлет,
ĕçре çĕршыв вĕрет.
Мăн заводсем тăватпăр,
мăн çурт-йĕрсем лартатпăр.
Ĕçхалăхĕ ĕçре,
пур çамрăк вĕренӳре.

Савăнăçлă пурăнăç.

Хĕпĕртесе, савăнса пурăнатпăр эпир, Совет çĕршывĕнчи ачасем.

Кам пирĕн пурăнăçа савăнăçлă турĕ?

Пирĕн çĕршыва кам телейлĕ турĕ?

Большевиксен партийĕ—Ленинпа Сталин партийĕ.

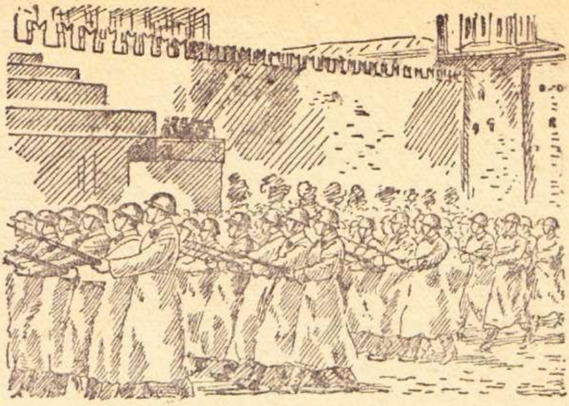

Хĕрлĕ Çар—пирĕн вăй.

Германи мул хуçийĕсем пире хăйсен чури тăвасшăн пулчĕç. Вĕсем пире хирĕç вăрçă пуçласа ячĕç.

Анчах пирĕн Хĕрлĕ Çар тăван çĕршыва тăшман аллине памарĕ. Вăл нимĕç çарне çĕмĕрсе тăкрĕ. Унтан Япони çарне парăнтарчĕ.

Хĕрлĕ Çара пĕтĕм Совет халăхĕ пулăшса тăчĕ.

Пĕл.

Ăна пурте пĕлеççĕ:
çĕлĕк çинче çăлтăр пур,
хăйпе пĕрле пăшалĕ.
Тăшмана вăл тĕл перет.

Пограничник.

Сивĕ хĕл. Тĕттĕм каç.
Сас-чĕв çук таврара.
Пограни́чник тăрать
хуралта.
Унăн витĕр курассĕ
куçĕсем тăшмана.

Кунĕн-çĕрĕн тăрать вăл
Тăван çĕршыв чиккинче.
Шанчăклă сыхлать вăл
пирĕн Совет çĕршывне.

Эпир чура пулас çук.
Тăшман пире çĕнес çук.

Сывă пултăр Хĕрлĕ Çар!

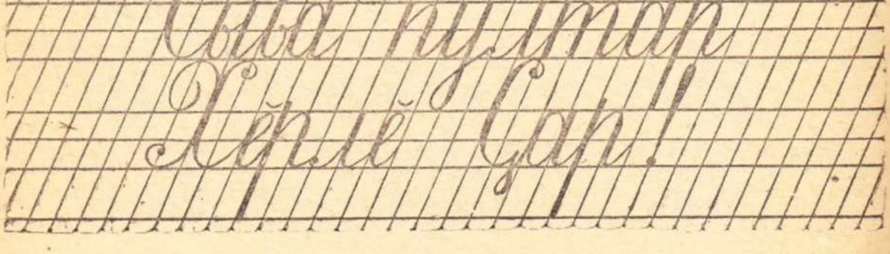

Ёё

ёл-ка	пу-ле-мёт
лёт-чик	са-мо-лёт

Лётчик.

Костя шкулта питĕ тăрăшса вĕреннĕ. Вăл отличник пулнă. Переменăсенче Костя ытти ачасемпе пĕрле вăрçă вăййисем вылянă. Килте, уроксем вĕренсе хатĕрлесен, самолётсем тунă.

Костя лётчиксен шкулне вĕренме кĕнĕ. Халĕ вăл пысăк самолётпа вĕçет.

Костя — лётчик. Вăл тăван çĕршывăн тăшманĕсене хирĕç вирлĕн çапăçрĕ.

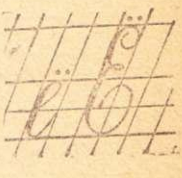

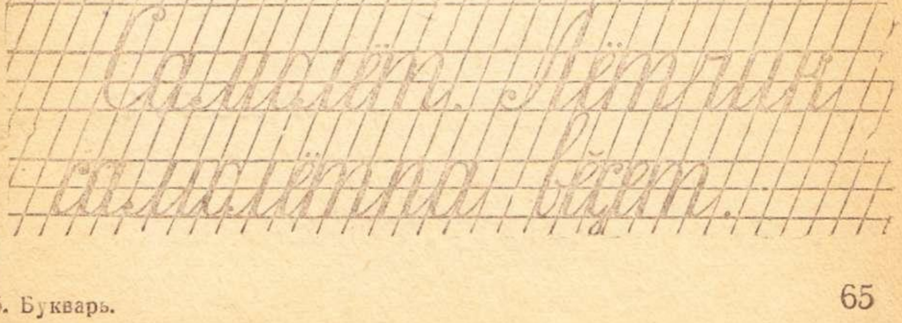

Утлă çар.

Пăрăнăр хăвăртрах çул çинчен! Утлă çар пырать сиккипе. Çитсе çапрĕ вăл тăшмана. Касать, ваклать, аркатать. Хĕрхенмест вăл тăшмана.

Вутран вĕри казаксен лашисем. Ут ури айĕнче юр ирĕлет. Çивчĕ хĕçĕсем йăлтăртатаççĕ. Вĕсене Сталин хăй мухтарĕ. Вĕсен ялавĕ çинче Ленин сăнĕ.

шоф . р

пулем . т

л . тчик самол . т миномом . т

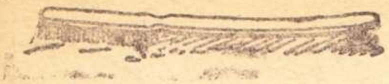

Щщ

щёт-ка | плащ

Тухтăр пăхни.

Шкулта пире тухтăр пăхрĕ. Вăл манăн кăкăра итлерĕ. Куçа тата шăла-çăвара пăхрĕ.

— Сывă! Анчах шăла таса тытмалла. Кашни кун ирхине тата каçхине шăла щёткăпа тасатмалла,— терĕ.

Апат çинĕ хыççăн эпĕ халь яланах шăла таса шывпа чӳхетĕп. Ирхине шăла щёткăпа тасататăп.

Таса пурăн—сывлăхлă пулăн.
Хĕрлĕ Çара юрăхлă пулăн!

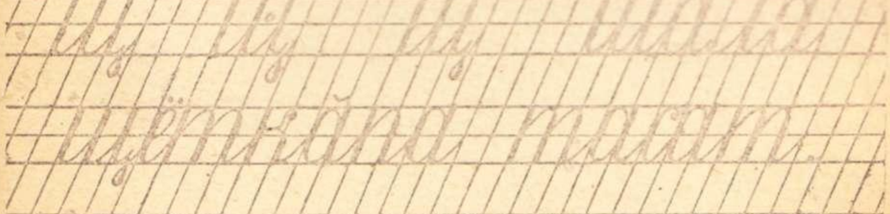

Ъ

об-ъяв-ле-ни

Объявлени.

Пирĕн шкулта вĕренекен ачасен ашшĕ-амăшĕсен собранийĕ пулчĕ. Собрани пуласси çинчен эпир аттеаннесене малтанах пĕлтертĕмĕр. Тата пирĕн учитель шкул умне объявлени çырса çапрĕ.

Собрание аван пуçтарăнчĕç. Учитель шкул ĕçĕсем çинчен каларĕ. Тата Ваня ашшĕ колхозниксем съезда кайса килни çинчен каласа пачĕ.

съезд объявлени учитель
çемье октябрь учительница

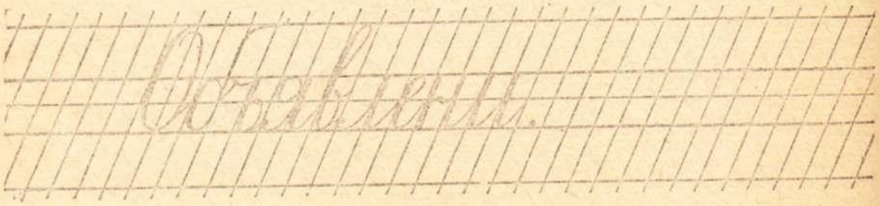

Тирпейлĕ пул.

Япала хăй тĕллĕн çитĕнмест. Ăна тума вăй кирлĕ. Карандаша, тетраде, клас доскине, партăна, сĕтеле е кантăка, кĕнекене, сумкăна тирпейлĕ тыт, ан çĕмĕр, ан варала, ан лӳчĕрке.

Ванюк.

Пирĕн Ванюк пионер,
пур ачашăн вăл пример.
Ирех тăрать, тумланать,
тулта çӳрет, уçăлать.

Ирхи апат çиет те
шкула тухса уттарать.
Хут вулама вĕренет,
тĕрлĕ ĕçпе паллашать.

Алфавит.

Аа Ӑӑ Бб Вв Гг

Аа Ӑӑ Бб Вв Гг

Дд Ее Ёё Ӗӗ Жж Зз

Дд Ее Ёё Ӗӗ Жж Зз

Ии Йй Кк Лл Мм

Ии Йй Кк Лл Мм

Нн Оо Пп Рр Сс

Нн Оо Пп Рр Сс

Çç Тт Уу Ӳӳ Фф

Çç Тт Уу Ӳӳ Фф

Хх Цц Чч Шш Щщ

Хх Цц Чч Шш Щщ

ъ Ыы ь Ээ Юю Яя

ъ Ыы ь Ээ Юю Яя

Октябрь ачисем.

Эх, хастарлăн-çке утатпăр
  эпир, Октябрь ачисем.
Пит патмаррăн халь ӳсетпĕр
  çĕнĕ пурăнăç калчисем.
Килĕр, килĕр, пурте килĕр
  октябрятсен ĕретне!
Пурте хĕрлĕ çăлтăр илĕр!
  Пурте килĕр вĕренме.

Пирĕн çемье.

Манăн аттẹ коммунист,
анне коммунистка.
Манăн пичче пионер,
аппа комсомолка.
Эпĕ октябрёнок.

Тарас мучи.

Колхозăн утарĕ пысăк. Утарта Тарас мучи пурăнать. Тарас мучи ватă пулсан та хыт ĕçлет. Хĕлле вăл çăпата тăвать, çăматă тĕпĕ хурать. Çулла хуртсене пăхать.

Пыл илнĕ вăхăтра Тарас мучи пире, ачасене, пыл çитерет.

Çырăр.

Ĕне сĕт парать.
Сурăх çăм парать.
Сысна аш парать.
Вĕлле хурчĕ пыл парать.

Сентти.

Чипер ача Сентти пур,
чупса çӳрет урамра.
Кĕвентине утланса,
ача вылять лашалла.

Настюк.

Настюк шкултан вĕренсе киле таврăннă. Килĕнче аслашшĕ анчах пулнă. Настюк сĕтел хушшине ларнă. Вăл аслашшĕне кĕнеке вуласа пана. Унтан сăвă калана. Аслашшĕ ăна итлесе ларнă.

Ĕç эрни.

Эрнере çичĕ кун. Эпир ултă кун шкулта вĕренетпĕр. Пĕр кун килте канатпăр.

Кун ячĕсем.

Тунтикун. Ытларикун. Юнкун. Кĕçнерникун. Эрнекун. Шăматкун. Вырсарникун.

Алтюк.

Алтюк ир те, каç та çăвăнать. Уйрăм алшăллипе шăлăнать.

Алтюк уйрăм чашăкран апат çиет. Апат çинĕ хыççăн вăл яланах çăварне чӳхет.

Чĕрĕп.

Ачасем курăк çинче чĕрĕп тупнă. Вĕсем ăна киле илсе каясшăн пулнă. Анчах ăна ниепле те йăтма май пулман. Чĕрĕпĕн йĕпписем чикнĕ. Вара ачасем ăна çĕлĕк ăшне хунă та, шкула илсе пырса, чĕрчун кĕтессине янă. Вĕсем ăна апат тата шыв панă.

Хурăн.

Хурăн çулçи сарăлсан,
килет вăрман илемĕ.
Хурăн çулçи тăкăнсан,
каять вăрман илемĕ.

Кĕрхи вăрман.

Кĕркунне Миша ашшĕпе вăрмана кайнă. Вăрманта йывăç çулçисем те, курăксем те сарăхнă. Çырла,

кăмпа, мăйăр, йĕкел — нимĕн те юлман. Кайăксен юрри те илтĕнмен.

Вĕсем ăшă енне, хĕл пулман çĕре, вĕçсе кайнă.

Вĕçен кайăксем.

ч . . . .

ç . . . .

. ăвакарчăн

кăси .

. лакурак

ч . . . .

Н ă р ă.

Çулла эпир ачасемпе вăрмана кайрăмăр. Унта йывăç çулçисем, куракксем пухрăмăр. Лĕпĕшсем тытрăмăр. Пĕр шăрчăк тата нăрă тытрăмăр.

Нăрăпа шăрчăка спичка коробки ăшне хутăмăр. Киле çитсен коробкăна уçса пăхрăмăр та, унта пĕр нăрă анчах юлнă. Шăрчăкăн пуçĕ тата çунатти юлашкисем çеç юлнă.

Шăрчăка нăрă çисе янă.

нăрă

шăрчăк

Хурсем.

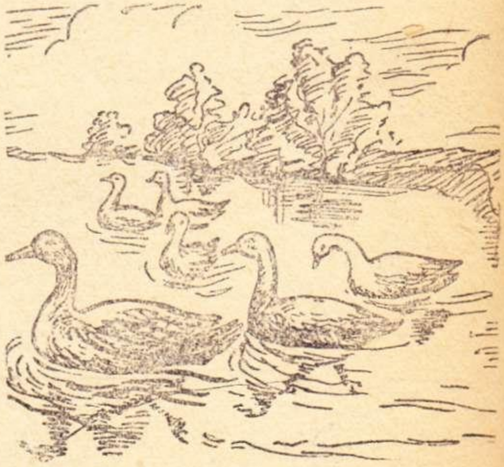

Хурсем шыв хĕррине аннă. Вĕсем шыва кĕрсен, шыв вĕсем патĕнчен ункăн-ункăн хумханса аяккалла кайнă. Кăшт тăрсан, шыв каллех яп-яка пулса тăнă.

Шывĕ тăп-тăрă пулнă.

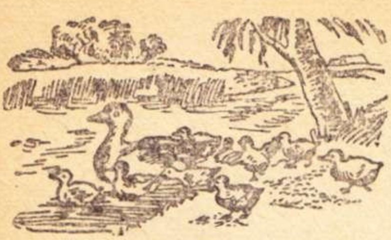

Кӑвакал.

— Нарт-нарт
кӑвакал,
ӑҫта каян, кӑвакал?
— Шыв хӗррине каятӑп.
— Шыв хӗрринче мӗскер пур?
— Унта манӑн йӑва пур.
— Сан йӑвара мӗскер пур?
— Унта манӑн чӗпсем пур.

К у ш а к.

Кушак пӳрт тӑррине улӑхрӗ. Вӑл урисене хутлатса выртрӗ те ҫывӑрса кайрӗ. Пӗр ҫерҫи вӗҫсе пычӗ те ун патне ларчӗ.

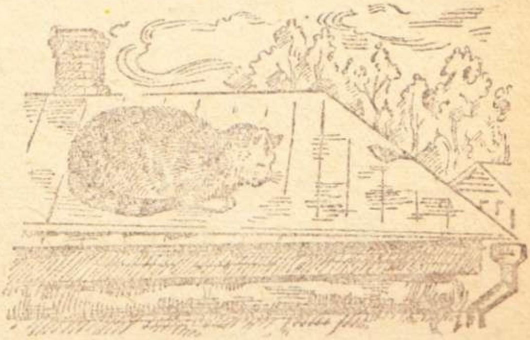

— Ан лар унта, ҫерҫи! Темӗн курӑн. Кушаксем пит чее вӗсем.

П ӗ л.

Мӑр-мӑр, ҫамки хӑмӑр, куҫӗсем ҫутӑ, чӗрнисем ҫивӗч. Каҫ пулсан кайӑка каять. Мӗн вӑл?

Шапасем.

Ачасем пĕве хĕрринче вылянă. Вĕсем шапасем ларнине курнă. Ачасем вĕтĕ чулсем пуçтарнă та шапасене чулпа пере пуçланă.

Пĕр шапи кăшт пуçне кăларчĕ тет те ачасене каларĕ, тет:

— Чарăнăр, ачасем, ан перĕр! Сире вăйă та, пире вилĕм,—терĕ, тет.

Çуркунне.

Шăнкăртатса шыв юхать
çӳлĕ валак пуçĕнче.
Кĕмĕл пекех ялтăрать
шывĕ хĕвел çуттинче.

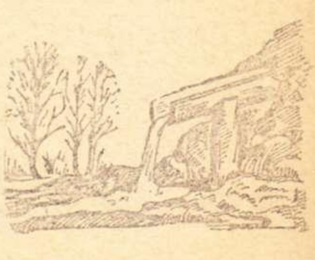

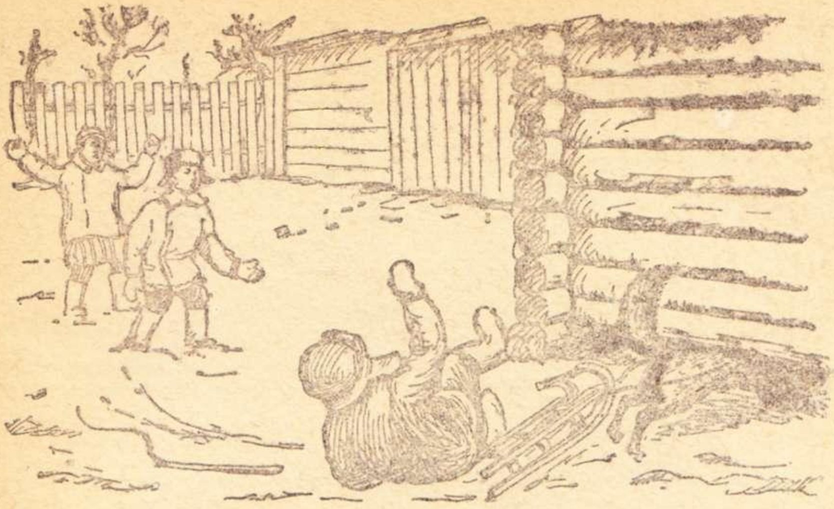

Хураҫка.

Пирĕн Хураҫка ятлă пысăк йытă пур. Эпир ăна ҫунашкана кӳлсе ҫӳреме вĕрентрĕмĕр.

Пĕрре эпир, ачасем, Хураҫкана кӳлтĕмĕр. Эпĕ ҫуни ҫине лартăм та: „Ну, атя, Хураҫка, урамалла!—тесе пушăпа ҫат! тутартăм.

Хураҫка, ҫăтăр-ҫатăр тутарса, ҫуни-мĕнĕпе кĕлет айне кĕрех кайрĕ. Манăн пуҫа кĕлет пĕрени ҫумне шан! тутарса хăварчĕ.

П ĕ л.

Тимĕр йыттăн сӳс хӳре.

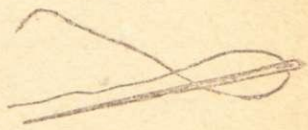

Коля.

Коля пурăнакан яла нимĕçсем туртса илнĕ.

Анчах Хĕрлĕ Çар нимĕç çарне çĕнтерсе çĕмĕрсе пынă.

Коля хăйĕн асламăшĕ патĕнче пытанса ларнă. Вăл красноармеецсем ял патне çывăхарса пынине курнă.

Коля пÿртрен тухнă та красноармеецсене хирĕç чупнă.

— Малалла ан кайăр! Унта нимĕçсем пулемётсем лартнă! — тесе кăшкăрнă вăл.

Коля красноармеецсене пÿрт хыçĕсемпе илсе кайнă. Хăш пÿртре пулемётсем ларнине кăтартнă.

Пирĕн красноармеецсем нимĕçсемпе паттăрăн çапăçма тытăннă. Нимĕçсем, пулемётсене пăрахса, ялтан тухса тарнă.

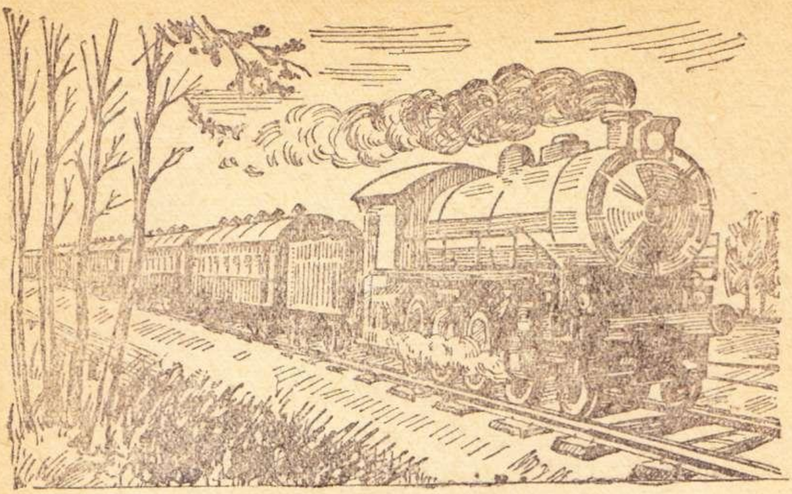

П о е з д.

Поездпа эпир пыратпăр,
питваскатпăр, пит васкатпăр.
Станцăна ак çывхаратпăр,
станцăна çитсе тăратпăр.
Анăр, камăн анмалла,
пирĕн инçе каймалла.

Поездпа çынсем те ларса çӳреççĕ, тавар та турттараççĕ.

П ĕ л.

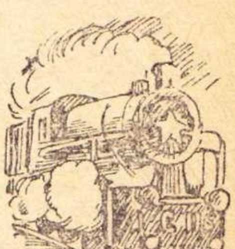

Тимĕр çул тăрăх
хурçă ут чупать.
Мĕн вăл?

Чӗкеҫсем.

Пӳрт карнизӗ айӗнче чӗкеҫ йӑви пулнӑ. Чӗкеҫӗн сарӑ сӑмсаллӑ чӗррисем йӑвара пуҫӗсене илемлӗн кӑтартса ларнӑ.

Пӗрре пӗр чӗппи йӑваран тухнӑ ӳкнӗ. Чӗкеҫсем ун тавра хурлӑхлӑн ҫуйӑхса вӗҫсе ҫӳренӗ.

Вӑл вӑхӑтра Петя урампа иртсе пынӑ. Петя чӗкеҫ чӗппине илнӗ те йӑвине хунӑ.

Чӗкеҫсем савӑнӑҫлӑн чӗвӗлтетме пуҫланӑ.

Чӗкеҫ юрри.

Пӗчӗкҫеҫҫӗ питлӗ-куҫлӑ,
ӗреветлӗ, теветлӗ.
Хӳри вӗҫне туй килнӗ.
Якат Петӗр пӑчӑнтӑр!
Шӑнкӑр-шӑнкӑр шыв юхать,
чӗкеҫ чӗппи шыв ӗҫет.

Кайӑк ӗҫӗ.

Тул ҫутӑлнӑ вӑхӑтра
Кайӑк ӗҫе тытӑнать.
Кунӗпеле вӑл ӗҫлет,
Чӗпписене ҫитерет.
Кӑштах канма ларать те
Юрӑ юрлать, савӑнать.

Мулкач ҫури.

Ҫулла пулнӑ. Ҫемен пичче колхоз хурӗсене пӑхса ҫӳренӗ.

Сасартӑк курӑк хушшинче вӑл темӗн мӗшӗлтетсе пынине курать. Ҫывӑхарах пырса пӑхать те мулкач ҫури курах каять. Ҫемен пичче ӑна хӑйӗн сӑхманӗпе лап! витсе хурать.

Вара вӑл мулкач ҫурине тытать те киле илсе килет.

Сармантей.

Сармантейĕн сарă чăххи сарă çăмарта тунă, тет. Шăши чупса пынă, тет те, ăна хӳрипе çапса çĕмĕрнĕ, тет.

Сармантейĕ те йĕрет, тет, сарă чăххи те какалать, тет.

Килти кайăксем.

. ăхă . ур . ăвакал

Шăнкăрч.

Кунта, тăван çĕршыва,
килтĕм вĕçсе васкаса,
çуркуннене юратса,
юрла-юрла савăнса.

Çамрăк паттăрсем.

Тискер нимĕç çарĕсене хирĕç пĕтĕм совет халăхĕ тăчĕ.

Пĕр хулана нимĕçсем пырса кĕнĕ. Урам хушшинче нимĕç грузовикĕсем нумай пулнă. Вăл хула патне Хĕрлĕ Çар çывхарса пынă. Нимĕçсен тармалла пулнă. Çавна сиссе, ачасем грузовиксен çăраççийĕсене илсе тарнă та пытарса хунă. Унччен те пулман, хулана Хĕрлĕ Çар çитсе кĕнĕ.

Нимĕç салтакĕсем хăвăрт тарма тытăннă. Грузовиксене тапратса яма пултарайман. Вĕсем вара, машинăсене пăрахса, хуларан çуранах тухса тарнă. Нумайăшĕ тыткăна лекнĕ.

Тӑвайкки ярӑнни.

Эх, тӑвайкки, тӑвайкки,
мӗн чул ача ярӑнать!
Ҫуна, йӗлтӗр е коньки
тӑвайккине якатать.
Алӑсем шӑнса кӳтни
ачасене ним те мар.
Кулса кӑна ярӑнар.
Ҫав вӑл хӗлле савӑнни.

Урама чӗнни.

Атя, Ванюк, урама,
унта сана кӗтеҫҫӗ!
Миша, Анна, Хӗветле
вылямашкӑн чӗнеҫҫӗ.

Вăрман касни.

Колхозниксем вăрмана кайрĕç. Вĕсем йывăç касаççĕ. Хыртан пĕрене тăваççĕ. Хурăнтан вутă татаççĕ.

Хĕллехи каç.

Уйăх та çутă,
çăлтăр та нумай,
йăлтăр та ялтăр
йăлтăртатаççĕ.

Кăмака çине,
асатте патне,
йăпăр та япăр
хăпарса кайрăм.

Ак эп килелле
чупса килетĕп,
шăкăрт та шакăрт
пўрте кĕретĕп.

— Ярсам, асатте,
халапна,—терĕм.
Мана асатте
часах итлерĕ.

—Пĕр халап ярап,
эс итле,—терĕ.

Çарăк.

Пĕр старик çарăк акнă. Çарăкĕ тем пысăкăш пулнă. Старик çарăкне кăларма пынă. Туртать, туртать,— туртса кăлараймасть.

Старик хăйне пулăшма карчăкне чĕнет. Карчăкĕ стариккинчен, старикки çарăкĕнчен тытрĕç. Туртаççĕ, туртаççĕ,—туртса кăлараймаççĕ.

Карчăкĕ пĕчĕк Марука чĕнчĕ. Марук карчăкран, карчăк старикрен, старик çарăкĕнчен тытрĕç. Туртаççĕ, туртаççĕ,—туртса кăлараймаççĕ.

Пĕчĕк Марук йыттине чĕнчĕ. Йытă Марукран, Марук карчăкран, карчăк старикрен, старик çарăкĕнчен тытрĕç. Туртаççĕ, туртаççĕ,— туртса кăлараймаççĕ.

Йытă кушака чĕнсе пычĕ. Кушак

йытăран, йытă Марукран, Марук карчăкран, карчăк старикрен, старик çарăкĕнчен тытрĕç. Туртаççĕ, туртаççĕ,—туртса кăлараймаççĕ.

Кушак шăшие чĕнсе пычĕ. Шăши кушакран, кушак йытăран, йытă Марукран, Марук карчăкран, карчăк старикрен, старик çарăкĕнчен тытрĕç. Туртрĕç, туртрĕç те çарăка туртса кăларчĕç.

Хăй пўртре, çивĕчĕ тулта.
Мĕн вăл?

Йĕр тăрăх.

Петя хăйĕн аслашшĕпе пĕрле вăрмана кайнă. Юр тин çеç çунă.

— Петя, кунта нумай кайăксем çўреççĕ-мĕн,—тет аслашшĕ. Петя пăхать—нимĕнле кайăк та курмасть.

— Асатте, кайӑксем ҫук-ҫке,— тет вӑл.

— Эпӗ йӗр тӑрӑх куратӑп,—тет аслашшӗ.—Акӑ кӗске хӳре сиксе кайнӑ. Акӑ тилӗ йӗрӗ. Акӑ кашкӑр ҫул урлӑ каҫса кайнӑ.

Хӗллехи вӑрман.

Хӗлле кам пур вӑрманта? Тилӗ, кашкӑр, упа пур. Тата мулкач сиккелет.

Пакша.

Хӗлле вӑрманта сивӗ. Йӗри-тавра юр. Пакшана йывӑҫ хӑвӑлӗнче ҫемҫе те ӑшӑ. Пакша тутӑ. Кӗркунне вӑл ҫимӗҫ нумай хатӗрленӗ.

Хӗлле вӑл мӑйӑр кышлать тата кӑмпа ҫиет.

Йывӑҫ хӑвӑлӗнчен тухса, туратсем тӑрӑх сиккелет те каллех хӑйӗн хӑвӑлне кӗрсе ларать.

Пакшана хӗлле аван. Пӗр кашкӑртан, тилӗрен тата кайӑкҫӑсенчен анчах хӑрать вӑл.

Упапа старик.

Упапа старик туслашнă. Вĕсем иккĕшĕ пĕрле çарăк акса тума шут тытнă.

Старик упана калать:

— Мана тымарри, сана тăрри пултăр,—тет.

— Юрĕ,—тет упа.

Акрĕç вĕсем çарăк.

Акă çарăкĕ пулса çитрĕ. Старик çарăкне илчĕ. Упана çеçки лекрĕ. Ӳпкелешрĕ упа, анчах ним тума та çук.

Тепĕр çулĕнче старик упана калать:

— Атя каллех иккĕн пĕрле акăпăр,—тет.

— Юрать,—тет упа.—Анчах эсĕ

халь тăррине ил, мана тымаррине пар,—тет.

— Юрĕ. Эсĕ каланă пек пултăр,— тет старик.

Акрĕç вĕсем тулă. Тулли питĕ аван пулнă. Старик тăррине илнĕ, упана хăмăлĕ лекнĕ.

Çавăнтан вара упапа старикĕн туслашу пĕтнĕ, тет.

У п а.

Эпĕ упа—утаман,
ик урапа утакан,
пур кайăкран хытăрах
мĕкĕрттерсе улакан.
Çăва тухсан—вăрманта
вĕллесене ватакан,

тутлӑ пылне ҫиекен,
ӗнесене тытакан.
Хаяр сивӗрен хӑраса,
хӗлӗпеле шӑтӑкра,
ура тупань ҫуласа,
вилнӗ пекех ҫывратӑп.
Ҫуркунне тин вӑранап,
тинех ҫисе тӑранап.
Вара сиксе ташлатӑп,
йӑкӑш-якӑш шӑватӑп.

Юр кӗлетке.

Хӗл ҫитнӗ. Юр ҫуса лартнӑ. Ҫанталӑк сивех пулман. Ачасем юртан

çын кĕлетки тунă. Куçĕсене кăмрăкран тунă. Кĕлеткен аллисем те пулнă. Кĕлеткен аллине шăпăр тыттарнă.

Ёлка.

Вăрман варринче пĕр пĕчĕк чăрăш ӳссе ларнă. Çамрăклах вăл сивве тӳснĕ. Силтăвăл та пайтах курнă. Хĕлле чăрăша касса кайнă. Ăна шкула илсе пынă. Тĕрлĕ тĕслĕ хутсемпе илемлетсе ёлка тунă.

Ёлка тавра ачасем çавăрăнаççĕ: юрлаççĕ, ала çупса ташлаççĕ, илемлĕ сăвăсем калаççĕ.

Хĕлле те, çулла та симĕс.

Мĕн вăл?

Пирĕн ёлка.

Пирĕн ёлка питĕ капăр,
симĕс, симĕс йĕпписем.
Çĕн çул каçĕ савăнатпăр
эпир, çамрăк ачасем.
Ёлка, ёлка, эсĕ килтĕн
пысăк аслă вăрмантан.
Çĕн çул каçĕ эсĕ çитрĕн,
пире саврăн кăмăлтан.

Сталин ачисем.

Эпир Сталин ачисем,
Çĕнĕ пурнăç калчисем.
Пире лайăх çитĕнме,
Пире лайăх вĕренме.

Букварь вĕçĕ.

Халĕ эпир, ачасем,
хут вулама пĕлетпĕр.
Кирек мĕнле сăмаха
такăнмасăр вулатпăр,
çырасса та пит яка
пĕр йĕркепе çыратпăр.

Редактор Н. Т. ВАСЯНКА. Тех. редактор М. Н. ТИМОФЕЕВА.
НТ 00488. Подписано к печати 21/VIII-1946 г. Тираж 30 000 экз. Зак. № 0342.
г. Чебоксары, тип. № 1 Упр. полиграфпром. при Совете Министров ЧАССР.

K

Цена 1 руб. 20 коп.
Хакĕ 1 тен. 20 пус.

14938

А. Т. ТРОФИМОВ

БУКВАРЬ

ДЛЯ 1-го КЛАССА
НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

ЧУВАШГОСИЗДАТ
1946